

SOSYOLOJİK PERSPEKTİFTEN LİNÇ VE TOPLUMSAL ŞİDDET SARMALI*

Ebru ALOĞLU**

ORCID: 0000-0002-9139-1961

Öz

Asıl olarak şiddetin pek çok görünümü mevcuttur. Linç ve toplumsal şiddet sarmalı tüm yaşamı etki altına almış konumdadır. Tarihsel olarak incelenen lincin geçmişten bu yana hızla daha da görünür olduğu ve giderek tehlikeli bir hâl aldığı görülmüştür. Lakin şiddete neden olan tek bir etkenden söz edilemeyeceği gibi şiddeti açıklamaya çalışırken tek bir kuramsal perspektiften de söz edilememektedir. Dolayısıyla özellikle mikro düzeyde şiddeti ele alan bu tezde farklı görüşler üzerinden anlamlandırmalar yapılmıştır. Pierre Bourdieu'nun "simgesel şiddeti" ve Randall Collins'in "şiddet tüneli" kavramsallaştırmaları tezin kuramsal tabanını oluşturan yaklaşımlardandır. Bu yaklaşımlar üzerinden nitel bir araştırmaya dayanan bu tezde, örnek olay incelemesi tekniği ile "Linç sosyolojik bir fenomen midir?" sorunsalı tartışılmıştır. Bununla birlikte, çalışmada, linç iki formda ele alınırken sanal linç incelemelerinde Twitter üzerinden atılan tweetler incelenmiş, fiziksel linç formunda ise, birinin ölümle sonuçlandığı iki fiziksel linç olayı haber kanalları aracılığıyla sunulmuştur. Yapılan örnek olay incelemelerinde tezin başlangıcından itibaren savunulmakta olan lincin toplumun her alanında ve her an gerçekleşebilecek olan sosyolojik bir fenomen olduğu görülmüştür. Geçmişten bu yana var olan ve yakın gelecekte daha da artacağı düşünülen lincin sosyolojik boyutuna dikkat çekilmiş ve bu bağlamda hem Türkiye'de hem de dünyada lince ilişkin bir takım açıklamalar ve öneriler getirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Linç, Simgesel şiddet, Fiziksel şiddet

Lynch and The Spiral of Violence From a Sociological Perspective

Abstract

Actually violence has many aspects. Lynch and spiral of violence are in a position to have impacted the entire life. Historically, the lynch has been seen to be more visible and increasingly dangerous since the past. But there is no factor of a single cause of violence or a single theoretical perspective when

---

* Bu metin E.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Dr. Öğr Üyesi Pelin Önder Erol'un danışmanlığında hazırlanan ve 11.07.2018 tarihinde savunulan yüksek lisans tezinin tanıtımıdır.

**Ege Üniversitesi, SBE, Sosyoloji A.B.D. Doktora öğrencisi, aloglurbe@gmail.com

attempting to explain violence. Thus, this thesis, which deals specifically with violence at the micro level, made meaning through different opinions. Bourdieu's "symbolic violence" and Collins's "tunnel of violence" conceptualizations are the approaches that constitute the theoretical basis of the thesis. In this thesis, which is based on a qualitative research through these approaches, it is discussed with the case study technique that "Is lynch a sociological phenomenon?" On the other hand, in the study, the tweets that were taken on Twitter in the virtual lynch examinations were examined while the first two forms were examined. In the form of physical lynching, a lynch event resulted in death and other lynch events that experienced physical violence were presented through news channels. In the case studies, it is seen that from the beginning of the thesis, there is a sociological phenomenon that can be realized in every field of the lincin society and at any moment. In the past, which have since taken care of in the near future will further increase the size of sociological thought lynching, both in Turkey and in this context has brought a number of comments and suggestions on lynch the world.

Keywords: Lynch, Symbolic violence, Physical violence

Lincin geçmişten bu yana hızla daha da görünür olduğu ve giderek tehlikeli bir hâl aldığı görölmüştür. Lakin şiddete neden olan tek bir etkenden söz edilemeyeceği gibi şiddeti açıklamaya çalışırken tek bir kuramsal perspektiften de söz edilememektedir. Asıl olarak son yıllarda linç denilen fenomenin kapsamı genişlemiş fiziksel yok etme kastından ziyade sanal olana yönelik bir girişim olarak daha da sessiz bir boyut elde etmiştir. Linç insanlık tarihinde belki de en kolay, hızlı ve yok edici eylemlerdendir. Özellikle içinde bulunduğumuz dönemde daha görünmez, sessiz ve kokusuz hâle gelmiştir. Bu noktada son yıllarda artan linç fenomenleri toplumun göz ardı edilemez sorunlarından biridir. Düşünülenin aksine linçler, salt belirli bir toplumsal sınıfla ya da eğitim, ekonomi, milliyet, din vs. ile tam olarak eşleştirilemez ve bizatihi kendilerine indirgenemez fenomenlerdir. Linci başkalaştıran şey tamamen toplumsal olmasıdır. Çünkü şiddet, linç bireysel değil durumsaldır.

Lincin ıkış noktası olarak görölen dönemlerde, cezaların yetersizliği, iletişim ve ulaşımdaki eksiklikler lincin kabul edilebilirliği şeklinde karşımıza çıkmıştır. Fakat ilkel sosyal kontrol yöntemi olan linç, bugün hukuku hukuksuzluk olarak benimseyen bir içeriğe bürünmüştür. Biliyoruz ki insanlığın her anında eylem vardır. Linç her daim toplumsallaşma ve kolektif yaşam ürünüdür.

Lincin gündelik hayatımızdaki edimlerinin dışında bir de anlamsal bakımdan pek çok karmaşanın içerisinde olduğu görülmüştür. Linç eylemlerinin nasıl algılandığı, yaşanan kültürün tanımlamalarıyla ilintilidir. Bu açıdan şiddetin anlamı ve görünümleri pek çok farklı disiplinle ve açıklamalarla incelenmesi gerekmektedir. Anlamsal karmaşanın önüne geçebilmek adına en anlaşılır hâliyle linç, belirli bir topluluğun iradesini temsil ettiklerini iddia eden bir grup insan tarafından uygulanan yasadışı cezalar ve bu grubun yapılanlar karşısında dokunulmazlık beklentisi ile hareket etmesidir. Dolayısıyla linç artık ulusal bir şiddet biçimine dönüşmektedir ve bu durum oldukça endişe vermektedir (Cutler, 1905).

Bugün korkunç olarak nitelendirilen lincin, çıkış noktasının tam olarak bilinmemesi linci başlı başına tuhaf bir kavram haline getirmektedir. Zira İlk Çağ ve sonrasında gelinen süreçte her daim varlığını sürdüren linç, giderek tehlikeli ve yeni boyutlar kazanmaktadır. Bu açıdan burada lincin salt fiziksel boyutu değil sanal boyutu da açıklanmaya çalışılmıştır. Linç bağlamında, cezaların yetersizliği algısı, lincin meşru görülmesi ve toplumsal bir denetim mekanizması olarak uygulanması birbiriyle ilişki içinde olan fenomenlerden etkilenmektedir (Berg ve Wendt, 2011). Lincin verimsiz hukuka bir cevap olduğu düşünülmektedir. Çünkü özellikle lincin çıkış noktası olarak görülen tarihlere ulaşımın ve seyahatin zorluğu, ağır mahkeme süreci, etkisiz kalan hükümet; linç için uygun mazeretlerdir. Fakat burada dikkat edilmesi gereken nokta, bugün geçmişe kıyasla tüm bunların iyileştirilmiş olmasına karşın lincin tüm hızıyla devam etmesidir. Bauman (1995), şiddetin modern medeniyetlerde arınmış hâliyle karşımıza çıktığını savunmaktadır. Lakin aslında şiddet sadece gizlenir ve gözlerden uzaklaşır, form değiştirir ve dönemin koşullarına uygun biçimde şekillenir. Bu açıdan linç bu çalışmada varlığı gözden uzak tutulan fakat her daim hissedilen bir düşman olarak ele alınacaktır.

Bu noktada farklı kaynaklardan linç tanımları yapmak bu çalışma için oldukça önemlidir. “Linç, bir kişi veya grubun daha kalabalık bir grup tarafından hukuki süreçlere başvurmadan ölüm ile cezalandırılmaya kalkılması” (Değirmencioğlu, 2006), olarak tanımlanabildiği gibi “halktan bir topluluğun, bir suçluyu ya da kendilerine göre suç olan davranışta bulunmuş birini yumruk, sopa gibi araçlarla döve döve öldürmesi” (Püsküllüoğlu, 2017: 527) olarak da tanımlanabilmektedir. TDK’ya göre (2017) linç, “birden çok kimsenin kendilerine göre suç olan bir davranışından ötürü birini, yasa dışı ve yargılamasız olarak öldürmesidir”. Bu tanımlamalardan lincin sadece ölümlerle biteceği gibi bir anlam çıkarılabilir. Ancak linç eylemleri sadece ölümlerle sonuçlananlar olarak sınırlandırılırsa karşımıza kısır ve içi boş bir tablo çıkabilir. Bu tanımlarda dikkat edilmesi gereken şey, her lincin ölümlerle sonuçlanmadığıdır. Çünkü lincin

motivasyonları ve görünümleri zaman içerisinde farklılıklar gösterebilmektedir. Burada sürekli ve sistematik olarak vurgulanacak olan nokta; “toplumsal bir eylem olarak linç”in, linci linç yapan şey olduğudur. Lincin basit bir tartışma konusuna indirgenmemesi gerektiğinin en önemli kanıtı, lincin hem çok eskilere dayanması ama daha da önemlisi aynı zamanda oldukça da güncel olmasıdır. Öte yandan dünyanın pek çok yerinde farklı kültürler ve farklı yaşam koşulları olmasına karşın benzer şekillerde linç ve toplum bekçiliğine dair örnekler varlık göstermektedir. Bu basit öngörü dahi bizi linç ve şiddet pratikleri konusunda kolay bir sonuca ulaşmaktadır. Linç toplumsalın ürünüdür (Gambetti, 2009).

Linç fenomeninin geçmişi oldukça eskiye dayanmaktadır ve kavram olarak birçok şiddet biçimini adlandırmakta kullanılmaktadır. Farklı tarih ve coğrafyalarda linç olarak adlandırılan şiddet biçimleri farklı birçok faktörlerden kaynaklanmıştır. Linci salt cinsiyet temelinde, toplulukçu-bireyci kültür ikiliğinde ya da ekonomik belirlenimci bakış açısı bağlamlarında ele almak yanıltıcı olabilmektedir.

Şiddet, eski zamanlarda bir kader ya da doğa kanunu, her yerde hazır ve nazır olan bir olgu olarak ele alınmaktadır. Bu yapıda şiddet, bir iletişim aracıdır. Çünkü İlk Çağ’da şiddetin sergilenişi açıktır, alenidir ve hiçbir şekilde utanılacak bir olgu değildir. Bu çağda, şiddete karşı yegâne tepki biçimi de şiddettir. Zira cezalandırıcı yargılama sistemi, onarıcı hukuk sisteminin aksine şiddeti şahıslara atfeder. Şiddeti savunan ve fiziksel olarak amaca ulaşmak için başvurulan bir araç olarak gören bu görüş, şiddeti içselleştirmektedir (Han, 2016). İlk Çağ’da şiddet eylemleri ve adı konulamayan linçler vardır. Bugün yaşanan linçler dahi tam olarak linç adı altında incelenemiyorken, geçmişte yaşanan ve linç olarak nitelendirebileceğimiz kolektif şiddet biçimlerine bir ad koyulamaması oldukça doğaldır. Orta Çağ’da linç dediğimiz yapı cadı avı ile karşımıza çıkmaktadır. Linci kendi ahlak dayatmaları veya toplum inançları dışında kalan her türlü şeye uygulayan insanlık, cadı avını da haklı ve meşru bulmuştur. Öte yandan 20. yy., Arendt’in (2016) de deyimiyle şiddet yüzyılı hâline gelmiştir. Bunun en önemli etkenlerinden biri pek tabii şiddet araçlarının gelişimi ve yaygınlığının fazlasıyla hız kazanmasıdır. Dolayısıyla giderek artmakta olan yıkıcı faaliyetler insanlığı şiddete sürüklemektedir.

Lince yönelik bazı kavramlar lincin sosyolojisi için alt yapı oluşturmaktadır. Bu tezde linç eylemlerini gerçekleştirenlere yönelik olarak kitle kavramı temel alınmıştır. Kitle, basit ve gündelik anlamıyla, milliyetleri, meslekleri, cinsiyetleri ve kendilerini bir araya getiren tesadüfleri ne olursa olsun fertler topluluğunu ifade eder. Kitle; sürü, yığın ve kalabalıkla ortaklıklara sahip olan ve hatta hepsini kapsayan bir kavram olarak karşımıza çıkıyor.

Lince yönelik diğer bir nokta ise, vigilantizm (toplum bekçiliği) ; hukukun devrede olmadığı anlarda sivillerin kendi kendini yetki mekanizması olarak gördüğü ve kendi sınırları dışarısında kalanları diledikleri ölçüde cezalandırdığı bir sistemdir. Vigilantizm yaklaşık olarak 19. yy.'da sosyal bilimlerde yer edinmeye başlamıştır. Daha önceleri de böyle bir yapı pek tabii toplum içerisinde olmasına karşın literatürde kendisine yer bulamamıştır (Cohen, 2006). Toplum bekçiliğinin tanımlanmasına yönelik herhangi bir girişimde kendine özgü toplumsal durumun neden olduğunu belirtmek gerekmektedir. Dolayısıyla bu konuda her şeyi kapsayan bütüncül bir ilke yoktur, toplumsal temel esas olandır. Her toplumsal yapının kendine has ilkeler bütünü bu cezalandırma sisteminin başlangıç noktasını oluşturmaktadır (Schuelke,1943). Öte yandan vigilantizm iki temel üzerine kurulmaktadır. Bunlardan ilki; toplumlarda şiddet konusunda geleceğe dair bir algı oluşturulmasıdır. Bazı kişi ya da grupların kurban edilmesi gerektiği ya da kurban edildiği anlayışı toplumun çevresini saran yoğun bir dürtü hâline getirilmektedir. İkinci temel ise; hiçbir hukuki yetkisi olmayan infazcılar azınlık üzerinde hüküm sürmeye çalışarak toplum bekçiliğini zihinlere yerleştirmektedirler. Dahası bu suçu işleyenler dehşet verici bir şekilde haklı olduklarına bağnazca inanmaktadırlar.

Linci anlamayı hedefleyen bu çalışmada şiddetin görünümleri ve anlamlandırmaları oldukça etkilidir. Öncelikle şiddet, birbiriyle iç içe geçmiş karmaşık sosyo-kültürel bağlamlarda cereyan eder ve şiddetin psişik, sosyal, politik, ekonomik ve kültürel boyutları mevcuttur. Diğer yandan, toplu şiddet tek bir analiz seviyesine indirgenemez çünkü bedeni, psişeyi ve sosyo-kültürel düzeni hedef almaktadır. Dahası şiddet sadece mağdur olan bireyin psikolojik süreçleriyle sınırlandırılmaz. Çünkü aynı anda pek çok süreç birbiriyle bağlantılı değerlendirilmelidir. Son olarak şiddet karşısında yaşanan travmalar sadece bireyleri değil, aynı zamanda toplumsal grupları ve kültürel oluşumları da etkisi altına almaktadır (Suarez-Orozco ve Robben, 2000). Tam da bu noktada çalışmada her daim altı çizilen, çizilmeye de devam edilecek olan; lincin ekonomi, din, ün, makam, milliyet farketmeksizin engellenemez bir biçimde var olduğu gerçeğidir.

Toplum bazında insan saldırganlığı üzerine yüzlerce yıldır yayınlanmış bilimsel araştırmalara rağmen, insanların agresif davranışının nedenleri ve kontrolü hakkında kesin cevaplardan kaçınılmıştır. Araştırmacıların hangi bireylerin şiddet davranışına yönelme, hangilerinin kaçınma ihtimalini tahmin etme kabiliyetleri zayıf kalmaktadır. Şiddetin istikrarıyla ilgili olarak istatistiklere göre gündelik ilişkilerde fiziksel saldırganlığın sık görüldüğünü gösteren veriler mevcuttur. Şiddet anlamlandırmalarına ek olarak, şiddetin insan ve toplum üzerindeki giderek artmakta olan yoğun etkisi ve devamında ortaya çıkardığı

sorunlar gereği bu alan sosyal bilimlerin incelemesi gereken konulardan biri hâline gelmiştir. Bu bağlamda şiddetle ilgili iki temel tanım sorunu vardır. Birincisi; şiddeti salt bedene verilen zarar olarak ele almak, ikincisi ise; şiddeti tamamıyla normatif ve kısıtlayıcı olarak ele almaktır.

Dahası Galtung (1969), şiddeti doğrudan, yapısal ve kültürel şiddet olarak üç boyutta incelemektedir. Doğrudan şiddet, çözümlenmesi ve aslında ulaşılması en kolay şiddet türüdür. Bu şiddet türü fiziksel zarar vermeye yöneliktir. Fakat doğrudan şiddetin arkasında yatan motivasyonları tespit etmek oldukça zordur. Yapısal şiddet (doğrudan olmayan) ise daha görünmez ve aslında tehlikeli boyuttur. Örneğın, yerleşim yerleri arasındaki ekonomik eşitsizlikler bu şiddet türünü besleyebilir. Kültürel şiddet ise en az üzerinde durulan ve çoğunlukla da bizleri etkisi altına alan boyuttur. Burada insanın var olmasından itibaren kullandığı semboller, dil, aile vs. etkilidir.

Öte yandan bu tezde şiddet ile ilgili bir başka yanlış anlayış da dile getirilmektedir. Şiddeti sadece dürtüsel bir eylem olarak ele almak sorumluluktan kaçmakla eş konumdadır. Hatta dürtüsellik vurgusu şiddeti meşrulaştırır ve normalleştirir. Hâlbuki bireyler dürtülerinin etkisi altındadır, ancak dürtülerinin esiri olmak zorunda değildirler. Yani kişiler dürtülerini kontrol altına alabilmektedir ve dahası kişiler dürtülerini geliştirebilir, değiştirebilir ve disipline edebilirler. Tüm bunları yaparken kişilerin, toplumsal yaşam içerisinde yer alan kuralları muhatap alması gerekmektedir (Kant, 1999).

Bu tezde linç, “sanal linç” ve “fiziksel linç” olmak üzere iki başlıkta incelenmiştir. Bu başlıklardan “sanal linç” Bourdieu’nün simgesel şiddet anlamlandırmasından yola çıkılarak irdelenmiştir. Bourdieu’nün bu araştırmada seçilmiş olması onun sosyolojiye mikro bakış açısıyla, linç gibi karmaşık bir konuyu dahi inceleme fırsatı tanımamasındandır. Bourdieu’ya göre toplumsal yapı aktörlerin konumlarının birbirlerine karşı düşmanlığını temsil etmektedir. Burada simgesel şiddetin görevi ise, toplumsal yapının yeniden üretilmesini sağlamaktır. Simgesel şiddet, eğitimin, ekonominin, toplumun ve hatta kültürün bir bakıma yeniden üretimidir. Simgesel şiddet gücü, baskıyı, zorbalığı gizlemeye ve görünmez kılmaya çalışmıştır. Bourdieu simgesel şiddeti çalışmaya başladığında aslında simgesel şiddete ne kadar fazla maruz kaldığını belirtmiştir. Bourdieu için tarihsel süreçte fiziksel şiddetin gerilemesi ve simgesel şiddetin odak noktasına oturması kaçınılmazdır. Kişiler artık silah gücüne sığınmak yerine yanlış anlamalar ve basit ön yargılarla karşısındaki insanı yok etmek istemektedirler. Bugün geldiğimiz süreçte linç, form değiştirerek simgesel şiddetin görünmezlik kimliğini kazanmıştır.

Simgesel şiddetin temelinde yatan ayrımcılık kompleks nedenlerin birleşimiyle oluşmuştur. Tek bir neden belirtmek şiddetin tanımına aykırıdır. Tıpkı linç için toplumsal yaşamı, kültürü göz ardı edip sadece belirli bir siyasi görüşten kaynaklandığına inanmanın yanıltıcı olabileceği gibi simgesel şiddeti de tek bir etkenle açıklamaya çalışmak sığ bir görüş olacaktır. Şiddetin başkalaştığı ya da form değiştirdiği savunulmaktadır. Bu durum fiziksel şiddetin yerini simgesel şiddete bırakıyor olmasıdır (Weininger, 2005).

Makro kültürel yaklaşımların çoğu şiddet konusunda özellikle de simgesel şiddet çalışmaları hakkında genellikle bilinçdışılık ve dalgınlık olduğunu savunmaktadır. Hâlbuki bu durum şiddeti gerçek anlamıyla çalışmayı zorlaştırır ve çözümlenmeleri bulandırır. Biliyoruz ki fiziksel şiddet çok net bir göstergedir ve basit gözlemlerle her an her yerde farkedilebilmektedir. Fakat artık evrenin farklı bir konseptiyle karşılaşmaktayız. Bourdieu'nun çalışması bu alan adına yol göstericidir. Fiziksel şiddetin aksine simgesel şiddet; gerilimsiz, sessiz, tekrarlayıcı ve temassızdır. Ayrıca fiziksel şiddette olaylar tekrarlanabilme özelliğine sahip olsa da aynı şekilde gerçekleşemez; fakat simgesel şiddette sürekli aynı konu etrafında dönelebilmektedir. Zira "simgesel şiddet, alışkanlığın otomatizminden yararlanan bir şiddettir. Kendini olağanlıklar silsilesine yazdırır, alışkanlık hâline gelmiş algı ve davranış biçimlerine saklanır" (Han, 2016: 19).

Bourdieu, simgesel şiddeti çoğu zaman ve özellikle de değişen toplumsal koşullarla birlikte fiziksel şiddetten daha etkili bir şiddet türü olarak değerlendirmektedir. Simgesel şiddet çok daha görünmez ve sinsice ilerleyen bir hastalık gibidir. Düşüncelerimize, davranışlarımıza, dilimize ve sosyal hayatın her yerine sinmektedir. Görüldüğü üzere Bourdieu'nün simgesel şiddet yaklaşımı sosyal hayatta her alanda ve problemde karşımıza çıkabilecek derinliktedir. Linç konusunda da, sanal dünyada yaşanan bir yığın linç eylemi simgesel şiddetin en belirgin örneklerindedir. Bugün sosyal medyada pek çok bilgi kirliliği ve sadece klavye üzerinden dünyasını yaratmış bir insan topluluğu mevcuttur. Sanal linç simgesel şiddetin bir görünümü olarak pek çok kişinin hayatını tehdit etmekte ve hatta yaşamlarının belirli bir noktasında hayatı durduracak seviyeye getirmektedir. Bu tezde de simgesel şiddet ile gelinen noktada karşımıza sanal linç ifadesi çıkmaktadır. Sosyal medyanın direniş ve güncel konularda ses getiren eylemler için sunduğu olanaklar çekici ve bazı açılardan da yararlı görünebilir; fakat yararların aksine gittikçe acılaşmakta, saydamlaşmakta olan bir dünyada kalıcı ilişkiler kurabilmek için gerekli koşulların olmaması ve sosyal medya içerisindeki gözetim gücünün yerleşik ve etkili olması nedeniyle aynı zamanda da kısıtlıdır. Çünkü bir süre sonra ortaya

kayıtsızlaşma hâli çıkmaktadır. Bu kayıtsızlaşma var olanı görmezden gelme ya da önemsiz bulmak olarak düşünülebilir.

Collins, sosyal çatışma yaklaşımını yüz yüze etkileşimler, jeopolitik değişimler, yapılaşmamış tarihi süreçler içerisinde geniş ölçekli bir analize tabi tutmuştur. Sosyal ilişkinin merkezine duruma ve koşula bağlı çatışmaları yerleştirmiş, sosyal eylemi teknolojik değişim, kullanılabilir kaynaklar, toplumdaki odayşma, ortak ağlar ve kolektif kavrayış bütününde değerlendirmiştir.

Collins'in fiziksel şiddet üzerinde durduğu şey, güç denilen yapının karşı tarafa zarar vermek için kullanılmasıdır. Collins şiddeti; acizliği, tükenmişliği, dayanıksızlığı, sessiz ve sinsi oluşunu açıklamak için bir süreç olarak görmektedir. Gerçekten de şiddet bir süreçtir, anlık bir açıklama değildir. Bu süreç süreklilik içerisinde var olmaya devam etmektedir. Dolayısıyla Collins'in süreç olarak gördüğü şey aslında "şiddet tüneli" olarak tanımladığı bir yaklaşımdır. Collins şiddet tüneli yaklaşımıyla tam olarak fiziksel şiddeti incelemekte, ve fiziksel şiddeti zamansal şekilde boyutlandırmaktadır (Collins, 2008).

Collins'in bu yaklaşımında kısa, orta ve uzun olmak üzere üç tip şiddet tüneli vardır. Şiddet tüneli burada metaforik anlamda zamanı ve süreci temsil etmektedir. Kısa şiddet tüneli birkaç dakika olarak nitelendirdiğimiz zamanı kapsamaktadır, nitekim tartışmalarımızın çoğu kısa sürelidir. Barlarda çıkan tartışmalar, polislerin bazı çetelerle girdiği kısa çatışmalar, anlık sokak arbedeleri vb. kısa şiddet tüneline örnek olarak gösterilmektedir. Kısa şiddet tüneli genellikle dürtüseldir ve beceriksizdir. Çünkü kısa süreli ve beklenmedik başlangıçlar ya da sonuçlar doğurmaktadır. Genel olarak duygusal sinir harbini yansıtmaktadır. Tartışanlar, henüz tünelin başlarındadırlar. Orta şiddet tüneli ise, şiddet eyleminde bulunanların şiddeti tekrar uygulayabilecekleri zamanı yarattıkları ve şiddeti yeniden ürettikleri şiddet tünelidir. Orta şiddet tüneli birkaç dakikadan daha fazla süren zaman dilimini kapsamaktadır. Daha güçlü mekanizmaları içeren orta şiddet tüneli, işyerleri, okullar, konserlerde gerçekleşen katliamları, futbol sahalarında holiganların gerçekleştirdiği eylemleri içermektedir. Diğer yandan orta şiddet tüneli, şiddeti eğlenceye ya da eğlenceyi şiddete dönüştüren etkinlikleri de içermektedir. Zarar verici sporlar orta şiddet tüneline örnek olabilmektedir. Uzun şiddet tüneli, şiddet eylemleri için günleri ya da haftaları tanımlamaktadır. Uzun şiddet tüneli için seri katillerin işledikleri cinayetler, toplu intiharlar, toplu hırsızlıklar, kaçırılmalar ya da anlık başkaldırıların beklenmedik şekilde uzun zamanlar devam etmesi vb. örnekleri verilebilmektedir.

Lincin sosyolojiyle olan bağı pek tabii toplum ve kültürle olan yakın ilişkisinden gelmektedir. Özellikle sosyal bilim literatüründe ve popüler anlamda dile pelesenk olmuş ifadeler vardır. Linç kültürü var mı? Linç bir kültür müdür? Yoksa kültürün kendisinde mi linç vardır? Şiddet ile kültür arasındaki karşılıklı ilişki kaçınılmazdır. Özellikle de şiddetle karşılaşılacak toplumda kültürün bu olgu üzerinde etkili olduğu bilinmektedir. Toplumda meydana gelen sorunlarda, gruplar arası çatışmalarda, ilişkilerde şiddete başvurmak o kültür içerisindeki problemlerin çözümünde kullanılan bir yol olmaktadır. Fakat bir kültür içerisindeki her birey de şiddeti doğrudan benimseyecek değildir. Yani aslında kültür şiddete yöneltebilmektedir hatta bu konuda şiddetin potansiyel taşıyıcısıdır. Kültür, şiddet konusunda imkânları elverişli hâle de getirebilmektedir. İşte bu noktada bireylerin şiddete yönelip yönelmemeleri kişisel özellikler ve diğer pek çok etkileşimlerin birleşimiyle oluşmaktadır. Tarih boyunca pek çok toplum ya da topluluk şiddeti bir kültür özelliği olarak kabul etmiştir. Bu gibi toplulukların toplumun büyük bir kesimine egemen olması durumunda “şiddet kültürü”nden söz edilebilir.

Araştırma süresince, linç hakkında yazılmış birincil kaynakları okurken, konu hakkındaki internet taramasını yaparken, kısacası bu çalışmanın her aşamasında tekrar tekrar karşılaştığımız bir gerçek vardı: Bu, lincin sosyolojik olduğu gerçeğidir.

Öncelikle bu tezde, lincin topluma dair yadsınamaz bir gerçek olması ve bu alana ilişkin sosyoloji literatürünün birtakım eksiklikleri barındırması sebebiyle bu tezin amaçlarından biri bu eksikliklerin doldurulmaya çalışılmasıdır. Spesifik olarak linç sadece bir şiddet eylemi değildir. Linci diğer şiddet türlerinden ayıran en önemli özellik topluma mal olmasıdır. Linci çalışma konusu hâline getirmekteki diğer bir önemli etken ise, toplumda ve literatürde yaygın bir görüş olarak her türlü şiddet davranışının bilinç dışı olduğu savıdır. Bu görüşü savunarak şiddet eylemlerinin önünün açıldığı unutmamalıdır.

Linci ve özellikle de toplumsal şiddeti ele alan bu çalışmada, sosyolojinin konusu olması bağlamında tanımların yerini anlamlar, keskin hesaplamaların yerini duygular ve düşünceler almıştır. Çünkü ne yazık ki gazete haberlerinin ötesine geçemeyen bir linç anlayışı şiddeti güçlendirmektedir. Nitekim bu bakış açısı tezin, klasik çalışmaların etkisinden sıyrılmasına yardımcı olmuştur. Dolayısıyla içinde bulunduğumuz zaman diliminde çalışmada ele alınacak konu “bireysel şiddet” ile karıştırılmamalıdır. Bu tezde lincin toplumsal bir fenomen olduğunu ve muhakkak sosyolojinin de inceleme alanı olması gerektiği düşünülerek öncelikle lincin tarihsel geçmişi ve kavramsal

çerçevesi incelenmiştir. Ardından lince ilişkin kuramsal bakış açıları, sonrasında ise yöntem sorunsalı ele alınmıştır.

Bu tez nitel araştırma paradigması ve örnek olay incelemesi (durum çalışması) tekniği çerçevesinde tasarlanarak, çalışmada araştırma konusu hakkında derinlemesine bilgi elde etmek için örnek analiz birimleri seçilmiştir. Araştırmada örnek olay incelemesi tekniğinden yararlanılmıştır. Örnek olaylar, bu çalışmada iki linç formu çerçevesinde elde alınacaktır. Bunlardan ilki “sanal linç”; ikincisi ise, “fiziksel linç” temelinde seçilmiş analiz birimleridir. Bu başlıklar içerisinde yer verilen her bir örnek, amaçlı örnekleme tekniğiyle seçilmiştir. Bu tezde araştırma tekniği, bir konu hakkında birden fazla olaya başvurulacak olunması nedeniyle “çoklu örnek olay incelemesi”ne dayanmaktadır. Bu tezin amacı doğrultusunda seçilen analiz birimleri, linç literatürü için kayda değer örneklerden oluşmaktadır. Seçilen analiz birimleri çalışmanın amacı ve kuramsal yaklaşımı doğrultusunda betimsel analiz tekniğiyle anlaşılıp, yorumlanmıştır.

Örnek olay çalışmaları çoklu veri kaynakları kullanılmaktadır. Nitekim bu çalışmada da veri toplama araçları arasında literatür taramasına ek olarak internet kaynakları da yer alacaktır. Sosyal medyanın sonsuz bilgi akışı içerisinde, “sanal linç” için bu çalışmada en uygun olacak analiz birimlerinden biri “Westminster Köprüsü’ndeki Müslüman Kadına Linç” diğeri ise “Funda Özkalyoncuoğlu Kürk Mantolu Madonna” örnek olayları olarak seçilmiştir.

Öncelikle sanal lince dair ilk örnek olayda tweetler taranırken, olayın gerçekleştiği köprüde 22 Mart 2017’de hemen aynı zamanda bir terör örgütü tarafından saldırı gerçekleştirilmesi nedeniyle #westminsterattack, #westminster #banislam, anahtar kelimeleri ile aramalar yapılmıştır. Elde edilen tweetlerde müslüman siyahi kadına yönelik atılan tweetler seçilmiş ve tamamına tezde yer verilmiştir. Yaşanan bu terör eylemi sebebiyle Twitter’da, linç eylemine dair terörle ilgili görüş bildirenlere daha kolay ulaşılmasından kaynaklanmaktadır. Toplamda 25 tweete ulaşılmıştır. Her biri İngilizce’den Türkçe’ye çevrilmiş olarak tezde yer almıştır. Elde edilen veriler betimsel analiz tekniğiyle anlamlandırılmıştır.

Diğer sanal linç örnek olayı incelemesi ise, Ekim 2016’da bir canlı yayında Funda Özkalyoncuoğlu’nun yaptığı gafın ardından Twitter üzerinden atılan binlerce linç taraftarı görüşün akabinde bir program sunucusunun işine son verilmesiyle sonuçlanan linç olayıdır. Olayın yaşandığı gün 60.000’e yakın tweetin atıldığı, fakat sonradan tepkiler ve savunmalar üzerine çoğuna uygunsuz içerikleri sebebiyle ulaşamadığı bilinmektedir. Ancak yine de lince ilişkin olarak Twitter’da #fundaözkalyoncuoğlu anahtar kelimesi ile tarama

yapılmış ve araştırmanın kapsamı ve içeriği göz önünde bulundurularak seçilen 11 tweet, betimsel analiz tekniği ile incelenmiştir. Tweet taraması yapılırken #Kürk Mantolu Madonna yerine #fundaözkalyoncuoğlu tercih edilmiştir. Zira Kürk Mantolu Madonnda'nın edebi bir eser adı olması sebebiyle linç söylemleri genellikle Funda Özkalyoncuoğlu'nun adı verilerek yapılmıştır.

Bu tezde fiziksel linç olarak ele alınan ve analiz birimlerinden biri olan, Farkhunda Malikzada'nın ölümüyle sonuçlanan linçtir. Farkhunda, 27 yaşında ilahiyat fakültesi mezunu bir din öğretmenidir. 19 Mart 2015'te kurs vermekte olduğu cami çıkışında bir mollaya itiraz ettiği ve Kur'an'ı yaktığı iddiasıyla linç edilmiş ve olay "Farkhunda'nın Ölümü" olarak kayıtlara geçmiştir. Buradaki linç olayında linç edilme esnasında kameralara yansıyan videolardan elde edilen görüntülere haber kanalları aracılığıyla ulaşılacak ve betimsel analiz tekniğiyle incelenmiştir. Diğer fiziksel linç örnek olayı ise, Afganistan'da ilk rap kadın sanatçısı olan Paradise Sorouri'ye yönelik linçtir. Bu örnek olaydaki linç ilişkin veriler, haber kanalları aracılığıyla elde edilmiş ve betimsel analiz tekniği ile anlamlandırılmıştır.

Geçmişten bu yana varlığı sorgulanan ve giderek daha da görünür hâle gelen linç, anlamı sorgulanması gereken bir fenomendir. Nitekim bugün pek çok yerde linç kültürü olarak lanse edilen kavramın varlığı linci başlı başına dikkat çekici bir durum hâline getirmektedir. Bu bağlamda basit bir öngörüyle lincin toplumsal olanın ürünü olduğunu söylebiliriz. Zira farklı toplumsal koşullar ve kültürel etkileşimler içerisinde benzer şekillerde gerçekleşen pek çok farklı linç örneği vardır. Bu tezde de ele alınan örnek olaylar bambaşka kültür ve etkileşim coğrafyasında yaşanmasına karşın benzer bir yok etme isteğiyle var olmuştur.

Şiddeti ve linci tarihsel perspektifinin dışında teorik çerçevede de incelemeye çalışan bu tezde, linç dair pek çok bakış ve yaklaşım ele alınmıştır. Linç salt tanımı ile değil kapsamı bakımından da geniş bir yelpazeye sahip olan bir kavramdır. Bir kişi ya da bir grup tarafından hedef seçilmiş kişi veya gruba karşı uygulanan ısrarlı, sistematik, aşağılayıcı, hakir görücü, yıldırıcı, haksız söz ve şiddet eylemleri, bireyin sosyal itibarına ilişkin saldırılar lincin kapsamı içerisinde yer almaktadır. Kişiler hakkında asılsız söylentiler üretmek, gülünç duruma düşürmek, jest, mimik ve ses tonuyla ilgili alaycı ve küçük düşürücü ifadelerde bulunmak; bir başkasının çabalarını ve başarılarını küçümsemek, cinsel imalarda bulunmak, özel yaşamıyla, dini ve/veya siyasi görüşü ile alay etmek, başkalarının kararlarını sürekli sorgulamak lincin görünmez ama yıkıcı biçimlerindedir.

Bu araştırma linci, giderek artmakta olan şiddet sorunsalı nedeniyle sosyolojik boyutta tartışmıştır. Çalışmada elde edilen sonuçlar, şiddete ilişkin

ilişkisel ve etkileşimli perspektifleri doğrular niteliktedir. Elbette lincin sosyolojik boyutunun pek çok farklı değişken ve tema üzerinden incelenmesi linç fenomenini anlaşılır ve üzerinde tartişılıp çözüm yolları aranan bir konu hâline getirecektir.

Kaynakça

- ARENDR, H. (2016). Şiddet zerine (ev. Bülent Peker) İletişim Yayınları: İstanbul.
- BAUMAN, Z. (1995). Modernite ve Holocaust Sarmal Yayınevi:İstanbul.
- BERG, M. WENDT, S. (2011). Globalizing Lynching History Vigilantism and Extralegal Punishment from an International Perspective. Publication: Palgrave Macmillan: New York.
- COHEN, M. (2006). "The Ku Klux Government": Vigilantism, Lynching, and the Repression of the IWW" Journal for the Study of Radicalism, Vol. 1, No. 1, s. 31–56.
- COLLINS, R. (2008). Violence: A Micro-Sociological Theory., NJ:Princeton University: New Jersey.
- CUTLER, J. E. (1905). Lynch-law: An Investigation into the History of Lynching in the United States Longmans, Green, and Co.
- DEĞIRMENCİOĞLU, S. (2006). Şiddet Batağı: Lin Girişimleri ve Türkiye. (Erişim: <http://bianet.org/bianet/bianet/85571-siddet-batagi-linc-girisimleri-ve-turkiye>, 20.03.2018).
- GALTUNG, J. (1969). "Violence, Peace, and Peace" Oslo Journal of Peace Research, Vol. 6, No. 3, s. 167-191.
- HAN, B.C. (2016). Şiddetin Topolojisi (ev. Dilek Zaptioğlu). Metis Yayınları: İstanbul.
- KANT, I. (1999). Pratik Aklın Eleştirisi (ev. Ioanna Kuçuradi, lker Gökberk, Füsun Akatlı) Türkiye Felsefe Kurumu eviri Dizisi: Ankara.
- PÜSKÜLLÜOĞLU, A. (2017). Türkçe Sözlük, Arkadaş Yayınevi: Ankara.
- SCHUELKE, H. (1949). Nature Of Vigilantism ProQuest Dissertations & Theses Global, The University of Chicago.
- SUAREZ-OROZCO M. ROBBEN, M.G.C. (ed.) (2000). Cultures under Siege Collective Violence and Trauma. s.1-42. Cambridge University Press.